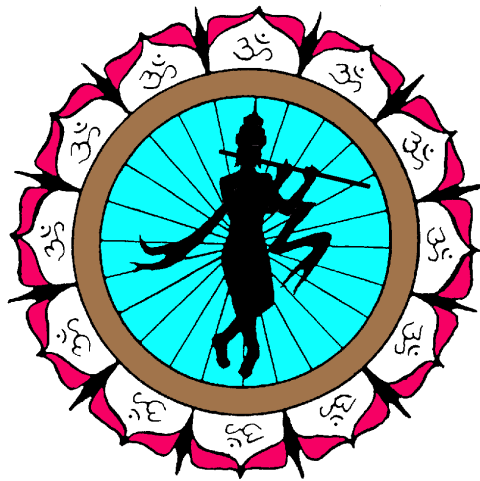

YOGA & Wetenschap

door

Srī Ātma Muni

PREMAIVA SATYAM

**ŚRĪ YOGEŚWARĀNANDA
YOGA MAHĀVIDYĀLAYA
VZW
Yoga-Academie
Mechelen**

© eerste originele oplage - 1991

© vijfde verbeterde oplage - 2014

YOGA

en

WETENSCHAP

WAT IS WETENSCHAP ?

Van Dale Hedendaags Nederlands Electronisch Woordenboek we·ten·schap

de wetenschap (vrouwelijk); de wetenschappen

1 het systematisch geordende geheel van het weten en van de regels waarmee verdere kennis verkregen kan worden

voorbeeld

+ bijvoeglijk naamwoord

exacte, economische wetenschappen

normatieve wetenschappen

zoals de zedenleer, de opvoedkunde, de rechtsleer

occulte wetenschappen

waaronder magie, astrologie

sociale wetenschappen

gammawetenschappen

toegepaste wetenschap

+ werkwoord

wetenschap beoefenen

+ voorzetsel

leven voor de wetenschap

2 het weten omtrent, de kennis, de bekendheid met iets

voorbeeld

+ voorzetsel

in de wetenschap dat hij van haar hield...

Wetenschap is *'het geheel van zekere kennissen en van hun oorzakelijk verband'* - (Verschuereus Modern Woordenboek).

Wanneer we dieper op deze simpele bepaling ingaan, kunnen we stellen dat wetenschap het geheel is van de kennis die we verworven hebben en die we verder ontwikkelen, door ononderbroken 'wetenschappelijk onderzoek' of 'research', betreffende de fenomenologische werkelijkheid of wat men noemt: de wereld der verschijnselen.

Met andere woorden, wetenschap probeert dus de wereld der verschijnselen te **kennen**. Dit omvat o.a. het **catalogiseren** van de fenomenen alsook het **beschrijven** van de *eigenschappen* en de *wetmatigheden*.

Vanzelfsprekend stelt zich hier de vraag naar de betrouwbaarheid of de juistheid van de kennis der verschijnselen en hun wetmatigheden. Zo heeft men een 'wetenschap der wetenschappen' ontwikkeld (*science of sciences*) die feitelijk de filosofie der wetenschappen is.

Deze omschrijft wetenschap als : *'het zich opzettelijk ten doel stellen orde en samenhang in de kennis te brengen en tevens het kritisch verantwoorden van deze orde en samenhang'*.

*Eenzijds verstaat men derhalve daaronder de **resultaten** van zulke opzettelijke beoefening en de **structuur** en **systematische samenhang**, welke de kennis hierbij aanneemt, anderzijds de **beoefening en het onderzoek**, waardoor een vooral voor de moderne wetenschap kenmerkende, **dynamische beweging** in de kennis van de werkelijkheid optreedt, als gevolg van dit **opzettelijk** en **bewust** zich richten op het **vermeerderen, toetsen en verdiepen** daarvan...*

- (Winkler Prins - Deel 18, blz.489 - uitg. 1954).

We kunnen dus duidelijk een onderscheid maken tussen accidentele kennis, berustend op gewaarwording en ervaring (van de wereld der verschijnselen) en de doelbewuste en gerichte kennis.

Accidentele Kennis;

- accidentele kennis is vaag en ‘en passant’.
- ze leidt niet of zeer traag en toevallig tot ordening en inzicht.

Doelbewuste & Gerichte Kennis:

- een afgeleide analyse.
- ze leidt tot ordening, kennis van de eigenschappen en van de functionaliteit.

Verder kunnen we daaruit een statische en een dynamische opdeling van het begrip afleiden :

- a) het **statisch** aspect omvat de *gecatalogiseerde kennis* die de verworven resultaten van het wetenschappelijk onderzoek omvat.
- b) het **dynamisch** aspect omvat de beweging die in die kennis optreedt als gevolg van het zich opzettelijk en bewust richten op het *vermeerderen, toetsen en verdiepen* daarvan.

GEBIEDSAFBAKENING

Het is duidelijk dat, als we rekening houden met het voorafgaande, het onderzoeksgebied van de wetenschap zich beperkt tot de fenomenologische werkelijkheid (van fenomeen = verschijnsel) of de wereld der verschijnselen.

Deze mogen we niet verkeerdelijk beperken tot de ‘materiële wereld. De wereld der verschijnselen omvat zowel de **materiële** werkelijkheid als de wereld van de **energie** (materie is slechts een geconditioneerde vorm van energie!) als de wereld van de psychische processen (algemeen beschouwd als onstoffelijk!).

Enkele overwegingen bij onze wetenschappelijke kennis:

- kennis berust aanvankelijk op vage, ongedifferentieerde waarneming.
- pas later volgt de afzondering van de objecten en de processen.
- onze kennis berust op waarneming via de *zintuigen*:
 - uiterlijk (objectief)
 - innerlijk: a) objectief (het lichaam-door het innerlijk zintuig)
b) subjectief (via de geest)
- het analytisch proces berust op steeds meer verfijnde waarneming en ontleding van de:
 - objecten - *beschrijving*.
 - processen - *werking, functies*.
- kennis bestaat uit (veel) *onjuiste kennis* en (weinig) *juiste kennis*.

Enkele zwakke punten i.v.m. kennis *of wetenschap*:

- *kennis is afhankelijk van zintuiglijke waarneming en deductie.*
- *kennis wordt opgedaan in steeds wisselende omstandigheden*
 - *van de omgeving (het gekende) en*
 - *van de waarnemer (de kenner). Ze voert tot*
 - *een wisselend resultaat (de kennis).*
- *veel elementen vallen buiten onze waarneming (niet zintuiglijk waarneembaar).*
- *de eindeloze verfijning van de instrumenten toont de eindeloze beperktheid van onze mogelijkheden.*
- *er is de onmogelijkheid **alles** te overzien, wat leidt tot specialisatie.*

Conditionering:

*Ons onderzoek (wetenschappelijk) wordt beperkt door de conditionering van onze geest en die bepaalt het **belangstellingsveld**.*

Vandaar fysica, wiskunde, astronomie, geologie maar tevens psychologie.

Het is echter duidelijk dat er onderscheid gemaakt wordt tussen de terreinen van onderzoek van wetenschappen die zich bezighouden met wat men noemt de studie van de **OBJECTIEVE** verschijnselen (de natuur en in 't algemeen de werkelijkheid die we kunnen observeren met de zintuigen of met de gesofistikeerde verlengstukken daarvan) enerzijds, en de wetenschappen die zich buigen over de studie van de **SUBJECTIEVE** verschijnselen (de psychische processen zoals **denken, voelen en willen**) anderzijds.

De wetenschap kan bij de studie van de 'objectieve' werkelijkheid bewijzen leveren die steunen op **proeven**, die een oneindig aantal keren **herhaald** kunnen worden en die steeds tot **hetzelfde resultaat** voeren. Het betreft de wereld die bij manier van spreken '*op tafel kan gelegd worden*' en die door iedereen kan geobserveerd worden...

De studie van de 'subjectieve' werkelijkheid ontsnapt grotendeels aan deze criteria. De geestelijke processen zijn individueel verschillend. Men kan ze niet '*op tafel leggen*' !

Het spreekt vanzelf dat er heel wat 'kennismateriaal' is, dat een mengeling is van objectieve en subjectieve verschijnselen. Waar de objectieve werkelijkheid opgedeeld wordt door subjectieve invloeden (bijvoorbeeld. geologie is een objectieve wetenschap gebaseerd op de studie van objectieve verschijnselen en hun evolutie of processen : de aardlagen, soorten gesteenten, de ontwikkeling daarvan volgens achterhaalbare wetmatigheden, enz; geografie daarentegen is gedeeltelijk de objectieve beschrijving van een op subjectieve factoren gebaseerde verdeling van het aardoppervlak in landen, grenzen, staatsvormen, enz.).

Immanuel Kant beperkte, reeds in zijn tijd, **exacte** wetenschap tot de **WISKUNDE**. Later, met de hoge bloei van de fysica, kernfysica en astrofysica en de ontdekking van de wiskundige wetten die er aan ten grondslag liggen, werden deze hieraan toegevoegd.

Alle andere kennisgebieden werden uitgesloten van deze term en sommige terreinen die geheel of gedeeltelijk vermengd zijn met subjectieve factoren werden zelfs geen wetenschap genoemd ! Ze werden geklasseerd onder de hoofding 'humaniora' en pas veel later kregen ze de naam van 'mens-wetenschappen'.

Voor Kant is de wiskunde de enige eigenlijke wetenschap (de fysica slechts in zoverre de wiskunde daarin wordt toegepast).

In de moderne tijd treedt de fysica op de voorgrond als model van een ervaringswetenschap, dank zij het feit dat men er steeds meer in slaagt de wetmatigheid van het natuurgebeuren vast te stellen met behulp van exacte wiskundige methoden.

*Het moment van de **voorspelbaarheid** speelt hierbij een grote rol, ook in verband met het technisch beheersen van de werkelijkheid (savoir pour prévoir)*

Zuivere wetenschap blijkt in de moderne tijd zich in toenemende mate te lenen als een zich steeds meer verfijnend instrument in dienst van praktische doeleinden (toegepaste wetenschappen) en van de ontwikkeling van techniek en industrie.

Het is de vraag of andere takken van onderzoek en kennis al dan niet wetenschap (science) zijn.

“Het is in dit verband opmerkelijk dat in Frankrijk en de Angelsaksische landen de term wetenschap (science) uitsluitend dient ter aanduiding van de wiskundige en de natuurwetenschappen. Daarvan onderscheiden zijn, de geschiedenis, de letteren, en de zogenaamde ‘humanities’.”

Eerst in de jongste tijd begint in Frankrijk de term ‘sciences humaines’ of menswetenschappen, ook ingang te vinden.

- Winkler Prins - Deel 18, blz. 489 - uitg. 1954

Het voorgaande is een heel summiere benadering en verklaring van het complexe geheel van de wetenschap en haar werkterrein.

Eén ding is zeker : de wetenschap **geeft géén verklaring** van de werkelijkheid ! Ze geeft slechts **een beschrijving** !

De wetenschap zegt **nooit WAT** iets is !

Ze zegt alleen **HOE** iets is en **HOE** het **WERKT** !

Met andere woorden : de wetenschap houdt zich niet bezig met het **WEZEN** der dingen, maar met de dingen (verschijnselen) zelf.

De wetenschap bestudeert bijvoorbeeld het heelal maar houdt zich niet bezig met het wezen van het heelal. Ze geeft een beschrijving van de elementen van het heelal en hun functies en wetmatigheden, maar ze houdt zich niet bezig met de oorsprong.

Hier vinden we dus een eerste belangrijk onderscheid met Yoga : **YOGA** houdt zich essentieel bezig met het **WEZEN** en niet met het verschijnsel !

Nu stelt zich de vraag : is yoga dan wel een wetenschap ?

Deze vraag is nauw verbonden met een andere vraag : kan men

- a) kennis hebben van het WEZEN der dingen en
- b) kan men dit onderzoeken, en zo ja,
- c) met welke hulpmiddelen ?

En er komt nog een venijnig vraagje boven : als op de voorgaande vragen positief geantwoord wordt : “Ja, men kan het wezen der dingen kennen; men kan het onderzoeken”, waarom houdt de ‘wetenschap’ zich dan niet bezig met dat onderzoek ?

We komen hier op een zeer boeiend en zelfs fascinerend terrein...

IS YOGA EEN WETENSCHAP ?

Het antwoord op deze vraag is bevestigend al lijkt het niet direct evident.

Op de vraag of geologie een wetenschap is (al dan niet exact) lijkt het antwoord vanzelfsprekend. Natuurlijk kan men kennis krijgen van de samenstelling van de aarde en de aardkorst. Moeilijk en moeizaam misschien, maar niet

onmogelijk. Alle criteria voor onderzoek en bewijsvoering zijn aanwezig. Er is de waarneming of observatie. Er zijn de mogelijke proeven. Er is de herhaalbaarheid daarvan. Er is de voorspelbaarheid...

Maar dit alles gaat niet op voor het WEZEN der dingen.

Hoe komt dat ?

Omdat alle wetenschappelijke waarneming, waardoor we tot kennis komen van de verschijnselen, berust op het gebruik van onze zintuigen en daarvan afgeleide redenering. We zien de verschijnselen. We zien niet de wiskundige wetmatigheid. We kennen ze door afleiding, door herhaalde waarneming, door abstraheren, enz.

Onze hele wetenschap is zeer positivistisch in zijn aanpak.

Wat de waarneming, direct of indirect, via onze zintuigen toelaat is kenbaar.

Wat niet waarneembaar is via onze zintuigen (direct of indirect) is niet kenbaar.

Het WEZEN der dingen is niet waarneembaar via onze zintuigen (noch direct, noch indirect, het is immers van een totaal andere orde), dus is het niet kenbaar!

Maar wat als men zich nu eens in een impasse gewerkt heeft door het zich blind vastklampen aan de zintuigen en de rede (het zintuiglijk verstand) als de enige instrumenten voor waarneming en kennis ?

Het is duidelijk dat we de wereld der verschijnselen kunnen waarnemen met onze zintuigen. Zij zijn van dezelfde makelij. Zij behoren beiden tot de wereld der verschijnselen. Onze zintuigen kunnen deze wereld der verschijnselen niet transcenderen. Zij zijn eraan beperkt !

Om de essentie, het WEZEN der dingen te kennen, hebben we dus behoefte aan een ander kennisorgaan, kenniszintuig. Dat is duidelijk.

Maar bezitten wij dat ?

Biologisch gezien weten we dat we slechts een klein gedeelte van onze hersencellen benutten. Er is nog een zeer groot braakliggend terrein vol mogelijkheden.

Het blijkt duidelijk uit de verslagen van de parapsychologie dat mensen beschikken over tal van faculteiten die onze zintuiglijke mogelijkheden overschrijden, zowel bij waarnemingen in ruimte als in tijd. Ook de verslagen uit de mystieke Schriften en de rapporten van de meditatieve ervaringen (ook en vooral in yoga zélf) tonen aan dat deze faculteiten aanwezig zijn.

De kwantitatieve proefnemingen op het vlak van de paranormale waarnemingen hebben tevens bewezen dat er wel sprake is van meer of mindere begaafdheid op dat gebied, maar dat *iedereen* over deze mogelijkheden beschikt.

Dus weten we dat we beschikken over een ander soort 'zintuigen' waarmee we een andere ruimte-tijd ervaring bekomen.

Maar ook deze faculteiten dringen niet door tot het WEZEN der dingen. *Zij voegen alleen een dimensie toe aan de wereld der verschijnselen.*

Wanneer we echter verder doordringen in de wereld van de mystieke- en yoga-ervaringen komen we terecht bij een nog andere faculteit, die blijkbaar operationeel is voorbij onze ruimte-tijd ervaring en die ons toegang verleent tot een *niet gedifferentieerde EENHEIDSERVARING* en een kennis van een andere orde die beter omschreven kan worden als **WETEN**.

Vergelijk hier de Sanskriettermen **Vijñāna** = wetenschap, gedifferentieerd kennen en **Jñāna** = weten.

We zullen verder zien dat er een nog betere terminologie bestaat om deze gebieden of vormen van wetenschap te omschrijven.

Dus op de vraag of yoga een wetenschap is, is het antwoord positief. Maar dan wel gedeeltelijk een wetenschap van een andere orde en die werkt met andere middelen, maar volgens *gelijksoortige criteria* ! Ook hier is de waarneming de basis (we verkiezen hier het woord 'ervaring'). De proefondervindelijkheid, de herhaalbaarheid alsook de voorspelbaarheid zijn eveneens van de partij...

Het gaat hier wel om nog **TWEE verschillende soorten wetenschap** die we kunnen omschrijven als *buitenzintuiglijk of paranormaal* enerzijds en de *kennis van het WEZEN* anderzijds. Allebei behoren ze tot het domein van de yoga-wetenschap !

TWEE SOORTEN KENNIS

Volgens de klassieke literatuur beschikt de mens voor zijn waarneming, en dus voor het verwerven van kennis, over twee verschillende toegangswegen, die in het Sanskriet aangeduid worden met de termen:

APAROKŚAJÑĀNA en PAROKŚAJÑĀNA.

PAROKŚAJÑĀNA: is de waarneming die werkt via de zintuigen en die ons kennis bijbrengt van de wereld der verschijnselen zoals wij deze ervaren in ons normaal dagelijks bewustzijn. Ze brengt ons de wetenschappelijke kennis in de gewone zin van het woord.

Het is dus het waarnemen via de zintuigen, wat in Yoga beschouwd wordt als waarnemen via een *omweg, niet direct* !

APAROKŚAJÑĀNA: is directe waarneming of waarneming die **niet** via de zintuigen (dit is: via een omweg) gaat. Deze waarneming geeft onmiddellijke kennis van een hogere orde.

DRIE WAARNEMINGSNIVEAUS

We hebben reeds gezien dat de wetenschap kennis probeert te verwerven van zowel de **OBJECTIEVE** wereld der verschijnselen als van de **SUBJECTIE-**

VE wereld der verschijnselen. Stilaan is men zich bewust geworden dat er nog een derde niveau bestaat, dat enerzijds beantwoordt aan de objectieve wereld, maar dat zich slechts laat waarnemen in het bastion van de subjectieve wereld, namelijk in het innerlijke van de mens.

Het betreft hier een **objectieve werkelijkheid** die men toch niet ‘*op tafel kan leggen*’! Deze objectieve werkelijkheid laat zich slechts waarnemen en onderzoeken in de subjectieve omgeving van de innerlijke wereld van het individu !

Men spreekt daarom van een **geobjectiveerde subjectiviteit** of een **geobjectiveerde subjectieve** wereld der verschijnselen. (Of moeten we spreken van, juist andersom, een **gesubjectiveerde objectieve** wereld der verschijnselen ?)

De term ‘objectief’ wordt hier gehanteerd omdat het gaat om ervaringen of waarnemingen die niet individueel verschillend zijn, maar die door iedereen (of men nu Chinees of Amerikaan of Papoea is, of men nú leeft of men tweeduizend jaar geleden leefde) op identieke manier gezien, waargenomen of ervaren worden.

Het gaat hier over die *innerlijke gebieden* die men aanduidt als **fijnstoffelijk**, **subtiel** of **astraal** (*sūkśma śarīra*) en als **oorzakelijk** of **causaal** (*kaṛaṇa śarīra*).

HET NIVEAU BUITEN TIJD EN RUIMTE

Samengevat kunnen we dus zeggen dat er **directe kennis** bestaat die *niet via* de zintuigen tot ons komt en dat er **indirecte kennis** bestaat die *via* de zintuigen waargenomen wordt (de gewone kennis dus, onze normale wetenschap).

Deze wetenschap of kennis omvat drie gebieden, te weten: de **objectieve wereld der verschijnselen** (de wereld buiten ons), de **subjectieve wereld der verschijnselen** (onze persoonlijke innerlijke wereld) en tot slot de **geobjectiveerde subjectieve wereld der verschijnselen** (de **cakra's**, de **indriya's**, enz; de hele innerlijke wereld van yoga-visualisaties).

*Maar al deze kennis betreft nog steeds de **wereld der VERSCHIJNSELEN!***

DAARBOVEN en DAARBUITEN, buiten ruimte en tijd, bestaat de wereld van het ZIJN, het WEZEN der verschijning.

En de KENNIS daarvan is het **doel van yoga...** Het komen tot de EENHEIDSERVARING of het ongedifferentieerde WETEN.

*En ook daartoe hebben we het nodige hulpmiddel, dat bestaat uit een proces van omkering en loslaten en dat samengevat wordt met de term **DHYĀNA**, wat slecht vertaald wordt door **meditatie...***

De ervaring zelf, het WETEN, noemen we **SAMĀDHI of gewoon YOGA...**

AVIDYĀ, VIDYĀ EN ĀTMAVIDYĀ

AVIDYĀ

Reeds in de Veda's wordt er een onderscheid gemaakt tussen de verschillende graden van kennis.

De kennis die wij nastreven met onze westerse wetenschap, de kennis dus van de ons omringende wereld, dichtbij en ver weg, de kennis van het heelal in zijn geheel en in zijn details, al de wetmatigheden, onze gesofistikeerde, onovertroffen techniek (toegepaste wetenschap!), **àl dāt**, noemt men in de Veda's: **AVIDYĀ**, d.i. ONWETENDHEID of letterlijk NIET-WETEN (A = niet en VIDYĀ = weten).

De trots van onze beschaving wordt afgedaan met *Niet-Weten...*

Als we ons de vraag zouden stellen: waarom noemt men al deze kennis Niet-Weten, dan is het antwoord even simpel als duidelijk.

Al het weten van onze wetenschap is een weten van de **periferie**. Het is een kennen van de manifestatie, van het verschijnsel, maar het wezenlijke wordt niet geraakt.

De Essentie, het Wezen, het Zijn, God, Dàt, blijft onaangeroerd. Het blijft het grote Onbekende.

In wezen leert deze wetenschap ons niets van de REALITEIT, van het ABSOLUTE. Ze blijft spelevaren met het vergankelijke, het veranderlijke, met het voorbijgaande. Het is als de wetenschap van de mens die niet verder geraakt is dan de beschrijving van zijn kleren en zijn uitzicht, zonder de essentie mens te raken.

Het is antwoorden op de vraag: wat is een mens ? met de beschrijving van zijn kostuum...

Het is dan ook een kennis en een weten die niet verder reikt dan wat de zintuigen ons tonen en de rede of het zintuiglijk verstand ons laat verstaan van de dualistische werkelijkheid.

VIDYĀ

De mens die zich door allerlei omstandigheden (het lijden speelt hierin een grote rol) bewust wordt van de vicieuze cirkel waarin hij zich beweegt en van de grote LEEGTE van de omhulling (of moet ik zeggen van de ‘verhulling’) begint een vaag besef te ontwikkelen van een diepere Waarheid, een **échter Zijn** achter deze sluier (māyā).

Wanneer dit gebeurt is dat een teken dat er een eerste omkering van de aandacht plaatsvindt. Bij dit proces wordt de aandacht verplaatst van de periferie naar het centrum, of zoals men zegt: men kijkt *met andere ogen*, met een andere blik. De ogen worden ‘naar binnen’ gericht ! (Jacob Boehme noemde het: “...zien met het *omgekeerde oog*”).

Over 't algemeen is dit het proces van het filosofische denken volgens de westerse opvatting. Hier wordt niet gestreefd naar een *vermeerdering* van het

kennen van de fenomenologische werkelijkheid of naar een *toenemende nauwkeurigheid* van dat *kennen*, maar veeleer naar een toenemende speurtocht naar het WEZEN der verschijnselen, naar wat men zou kunnen noemen het "*kwalitatieve kennen*" in plaats van het kwantitatieve.

Versta mij niet verkeerd: het is ook mogelijk te spreken van het kwalitatieve aspect van het kwantitatieve kennen; dit betekent alleen dat men via research de kwaliteit van het kwantitatieve kennen van de wereld der verschijnselen verbetert. Hier is het begrip "kwalitatief" secundair. Men kan bijvoorbeeld door 'wetenschappelijk, proefondervindelijk' onderzoek de kwaliteit van ons kennen verbeteren, juister, exacter maken. Het blijft echter een kennen van de periferie met de zintuigen naar buiten gericht.

In het proces van **vidyā** echter is het begrip "kwalitatief" primair. Het gaat om een andere aard van kennen. Kennen dat berust op waarneming met de omgekeerde blik. Meestal omschrijven we dit soort kennis met het woord '**inzicht**'.

Een andere manier om deze twee vormen van kennis van mekaar te onderscheiden is ze aan te duiden met de termen

a) kennis, voor wat betreft de kennis van de wereld der verschijnselen en
b) wijsheid voor wat betreft de kennis die voert naar de Essentie, naar het Wezen der dingen. - Wijsheid staat hier niet voor dat vage, zweverige, moraliserende gezever, maar voor een wetenschappelijk gericht onderzoek (en de resultaten daarvan), betreffende de wereld van de geobjectiveerde subjectieve werkelijkheid en de verdere weg naar de transcendente ervaring van de Essentie.

Zoals voor ander wetenschappelijk onderzoek zijn er ook hier bepaalde vereisten of voorwaarden waaraan de onderzoeker moet voldoen.

Voor de wetenschap, die hier onder de hoofding **Avidyā** valt, aanvaardt iedereen het feit dat er een *lange en intense periode* van voorbereidende studie nodig is; daarnaast begrijpt men ook de noodzaak van een *logische discipline*, met *grote volharding* voortgezet voor een *lange periode*...

Er is zelfs een minimum aan innerlijke discipline nodig op gebied van karakter en gemoed, aangezien deze factoren kunnen fungeren als hinderpalen bij

de research. (Ik ken persoonlijk een briljante professor wiens werk totaal onmogelijk werd door enkele sterke complexen en een emotioneel gemis aan evenwicht).

Voor wie de weg van het ‘*innerlijk onderzoek*’ betreedt zijn er eveneens enkele voorwaarden die moeten vervuld worden. Het zal voor iedereen begrijpelijk zijn dat naast de normale vereisten er hier een grote inspanning gevraagd wordt op het geestelijk vlak, aangezien het werkterrein zich afspeelt in ons innerlijk.

Het eerste en belangrijkste wat men moet ontwikkelen is ‘*sattva*’, dit is de geestelijke *toestand van ‘zijn’* waar een ‘*zuivere en wezenlijke goedheid*’ het karakter overheerst. Dit is een proces van purificatie waarvoor de leerling verwezen wordt naar de studie van de veda's (lees: heilige Schriften) en naar de religieuze praktijken die, indien bewust en juist toegepast, een zuiverende en onthechtende invloed uitoefenen.

Dit is dus geen kwestie van geloof of godsdienst in de traditionele, conventionele zin (dit is slechts een leeg omhulsel) maar van een realistische en wetenschappelijke noodzaak, die deze praktijken uit de sfeer van onbegrepen gewoonten haalt en ze op een bewuste, doorleefde en doelgerichte wijze ontwikkelt.

Ook **Patañjali** verwijst hiernaar op verschillende plaatsen.

"Het denkvermogen wordt gelouterd door houdingen aan te kweken van vriendelijkheid, mededogen, blijheid, onverschilligheid ten aanzien van respectievelijk geluk, ellende, deugd en verdorvenheid". (I, 33)

"Geweldloosheid, liefde tot de Waarheid, niet stelen, God-gericht leven en niet hebzuchtig zijn, niet geconditioneerd door rang, stand, plaats, tijd of omstandigheden, vormen samen de grote levensregel". (II, 30, 31)

"Zuiverheid, tevredenheid, onthouding, studie van het Zelf, gericht zijn op **Īśvara** als de essentie van het leven, vormen samen de voorwaarden". (II, 32)

Nergens mag dit beschouwd worden als: plicht, verplichting, gebod. In dat geval verlaagt men deze leefregels tot conventionele religieuze geboden! Integendeel, naarmate het inzicht groeit (de proefondervindelijke kennis

toeneemt) worden deze voorschriften meer en meer realistische, wetenschappelijke feiten die men niet meer kan negeren als men doelbewust wil verder werken aan het verwerven van Zelfkennis (**Ātmavidyā**) via het toenemend wijsgerig inzicht (**vidyā**).

In de **Upaniṣads** worden traditioneel *drie grote leefregels* meegegeven als voorbereiding om te komen tot de Zelf-realisatie:

Ten eerste, de hiervoor vermelde *voorschriften van purificatie* van de geest door de zogenoemde religieuze praktijken (religie is essentieel wetenschappelijk!).

Ten tweede wordt *onthechting en een ascetisch leven* aanbevolen.

Ten derde wordt gewezen op het grote belang om *leerling te worden bij een leraar (guru)*.

Alhoewel geen enkele van deze regels echte noodzaak is, moet men wel inzien dat ze zo belangrijk zijn, dat het zonder deze hulpmiddelen voor de meeste mensen onmogelijk is te slagen.

Voor de derde leefregel, leerling worden van een guru (een mens met eigen ervaring en kennis die in een subtiel begeleidingsproces het *'levende weten'* kan doorgeven) is bijzonder belangrijk.

Het proces van **vidyā**, is immers een traag proces van leren en bewust worden op de *'omgekeerde - of innerlijke weg'*, die een confrontatie inhoudt met een wereld der verschijnselen, die zo omvangrijk en uitgebreid is als de uiterlijke of objectieve wereld der verschijnselen en die, vooral in de aanvang, een echte *terra incognita* is! Men betreedt hier een onbekend gebied. De wereld van de geobjectiverde subjectieve werkelijkheid wordt in de Yoga-psychologie en Yoga-anatomie aangeduid als de fijnstoffelijke wereld en de causale wereld.

Dit is het overgangsgebied en het onderzoeksterrein van **vidyā**.

Na de aanvankelijke bewustwording dat er *'nog iets anders'* moet zijn dan wat het oog ziet en het oor hoort, begint men aan de weg van de *'omkering'* of *'beking'*, de weg naar de innerlijke diepte. Ieder nieuw inzicht, iedere nieuwe glimp van die *'andere wereld'* versterkt ons in ons streven en doet

het verlangen naar kennis toenemen. In de praktijk van dhyāna (meditatie?) komt men vroeg of laat in aanraking met de subtiele-, of causale verschijnselen.

Deze zijn geen verbeelding of constructies van onze eigen geest, zoals sommigen dat vermoeden of voorschotelen, maar zeer reële ervaringen, die op dezelfde manier kunnen benaderd worden als de uiterlijke, objectieve wereld. Zij zijn NIET individueel verschillend, maar kunnen wel door iedereen verschillend gezien en ervaren worden, zoals wij ook allen dezelfde boom zien, maar hem individueel verschillend waarnemen...

Bewijs hiervoor werd bijvoorbeeld geleverd door enkele experimenten die ik in de jaren zeventig gedaan heb met kinderen van 10-12 jaar oud. Deze kinderen kenden niets van Yoga, noch waren zij op enigerlei manier voorbereid op het experiment.

Na een begeleiding in het ontspannen en verinnerlijken die maximum 15 minuten in beslag nam (in klasverband!), werd de kinderen gevraagd aandachtig te kijken, met gesloten ogen, tot ze wat zouden zien. Er werd wel gezegd dat ze zich niets moesten voorstellen maar dat het vanzelf zou komen.

Wanneer ze iets zouden zien werd hun gevraagd dat aandachtig te bekijken en te letten op de vorm, de hoeveelheid (één of meerdere dingen - ze te tellen als het er meer waren), de kleur(en) en tenslotte na te gaan of deze 'objecten' stilstonden of ze in beweging waren. In het laatste geval werd hun gevraagd de aard en richting van de beweging te noteren. Daarna mochten de kinderen hun ogen openen en tekenen wat ze gezien hadden...

Met de jarenlange ervaring als lesgever wist ik wat deze kinderen bij een les in vrije expressie normaal als onderwerpen voor een tekening gebruiken (al is dat dan individueel en subjectief!, de onderwerpen zijn traditioneel steeds dezelfde). De meisjes tekenen meestal mensen, mannen, vrouwen en kinderen, huiselijke tafereeltjes, modekleedjes, enz. De jongens bijvoorbeeld een huis met bomen, een veldslag met vliegtuigen en tanks, een auto, enz.

Tijdens deze experimenten tekenden deze kinderen dingen die voor hen *volslagen onbekend* waren! Zij waren zelf verbaasd! Zij beweerden met eigen woorden: *“Ik weet niet wat ik teken, ik heb dat nog nooit gezien. Ik kan dat*

*niet tekenen want **zulke kleuren bestaan niet** (in de buitenwereld!) en/of dat stond niet stil maar draaide razendsnel!”.*

In het laatste geval hoefde ik alleen maar te vragen in welke richting het dan wel draaide!

Bij mij liepen de rillingen over mijn rug en mijn ganse lijf en stonden de haren recht. Ik kon mijn ogen niet geloven. Bij het eerste experiment zaten er meer dan 20 leerlingen in de klas en **zonder uitzondering** tekenden ze allemaal **gevisualiseerde objecten** die beschreven staan in de yogische en tantrische literatuur onder de hoofding van de fijnstoffelijke- en oorzakelijke wereld en die iedereen die een meditatiepraktijk heeft uit eigen ervaring en waarneming kan kennen, ongeacht of deze mens een Amerikaan of een Chinees is en ongeacht of hij nu leeft of drieduizend jaar geleden leefde...

Dit soort ervaringen of visualisaties vinden plaats met de fijnstoffelijke zintuigen, met de omgekeerde ogen, die beter zijn dan de ‘*ogen waarmee men niet ziet en de oren waarmee men niet hoort*’ van de heilige Schriften. Wie deze wetenschappelijke kennis verwerft begrijpt dus meteen dat ook dat geen mysterieuze en mystiek-religieuze nonsens is, maar een *tastbare en observeerbare werkelijkheid*...

Maar..., al deze waarnemingen behoren nog steeds tot de wereld der verschijnselen ! Zij horen nog altijd bij de gemanifesteerde werkelijkheid die veranderlijk is en onbestendig. Zij zijn bij wijze van spreken nog even ver verwijderd van het WEZEN der dingen.

Voor een deel kunnen we ze dus onderbrengen onder de hoofding parok-śajñāna omdat ze waargenomen worden via de (fijnstoffelijke)zintuigen.

Kortom, heel dit proces van vidyā verruimt en verdiept ons bewustzijn. Het laat ons toe de *objectieve* wereld der verschijnselen te relativeren; het plaatst deze wereld in een ander daglicht, minder solide en minder exclusief. We worden er alleszins minder materialistisch door!

Een ander effect is dat we een andere kijk krijgen op de dood. We ervaren immers nu reeds de werkelijkheid van het fijnstoffelijke en het causale bestaan waarvan we geleidelijk door de hoeveelheid van waarnemingen en

ervaringen op zijn minst de overeenkomst zien met verslagen van nabije-doodservaringen en verslagen van regressies.

De dood verliest haar greep en haar macht door het verdwijnen van de vrees ervoor.

Begrijpen we nu beter de uitspraak van Jezus in het evangelie: “Het Koninkrijk der Hemelen is in U”? Niet alleen als toestand van bewustzijn maar tevens in deze specifieke verschijningsvorm van dit bewustzijn!

Zoals reeds gezegd hiervóór, voor wetenschappelijk onderzoek in deze andere dimensie, op dit ander niveau van bestaan, zijn een aantal voorwaarden nodig. Dezelfde als voor iedere andere vorm van wetenschappelijk onderzoek, maar ook andere, meer specifieke, eigen aan het onderzoeksgebied.

Hier voelt men dat men op een ander terrein komt, waar de alleenheerschap-pij van het verstand, de rede, de logica en de algemene rationalistische aanpak, taant en verzwakt. Hier komen immers ook andere mogelijkheden, kwaliteiten van de mens aan de oppervlakte: intuïtie, inspiratie, openbaring...

Voor de rationeel opgeleide wetenschapper begint hier de ontaarding van de wetenschap, door het zich verliezen in *onwetenschappelijke termen en methoden*... Maar dat ligt enkel in het feit dat **hij** zich *onwetenschappelijk opstelt*, door te (voor)oordelen, zonder zelf de discipline van het onderzoek op zich te nemen en uit te voeren.

Het is eigenaardig dat een bioloog zonder discussie de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek van een astrofysicus aanvaardt en omgekeerd... maar dat meestal geen van beiden openstaan voor de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek van Yoga en zijn exponenten. Het is weliswaar een moeilijk onderzoeksterrein maar er zijn resultaten van duizenden jaren onderzoek opgeslagen in de overlevering en de Schriften van vele volkeren en rassen. Denk maar aan het nauwkeurig onderzoek van een mens als **Swāmi Yogeśwarānanda**, de auteur van het meesterwerk “*De Wetenschap van de ziel*” of “*Ātma-Vijñāna*”.

Toch laat ook al deze kennis dezelfde LEEGTE achter als de objectieve wetenschap. Er is wel een graadverschil. Het bewustzijn van het ‘*gans andere*’ is in deze regionen versterkt en veel kwalitatiever geworden (meer uitleg

achteraf). Het bewustzijn van het 'onvermogen' van de wetenschap is veel sterker geworden. Het weten heeft postgevat dat alle rationeel-wetenschappelijke kennis, zij het grofstoffelijk, fijnstoffelijk of oorzakelijk, *tekortschiet* om de Werkelijkheid te leren kennen.

Het blijft de studie van vorm en functie, van de façade. Maar deze wordt geleidelijk aan onderkend als de vorm-zijde van deze Werkelijkheid. De wereld van "worden" en "hebben", van "komen" en "gaan", waarvan de Werkelijkheid de Zijn-zijde is.

In deze fase van onderzoek verlaten we de suprematie van het verstand of de rede en leggen de nadruk op de suprematie van Bewustzijn, Weten, waar we hier fragmentarische flitsen van opvangen.

ĀTMAVIDYĀ

Via het materiële, het subtiële en het causale traject omcirkelen we meer en meer het 'gebied' waar alle tegendelen ophouden en waar we met onze dualistische benadering, waaraan het denken onderworpen is, geen toegang kunnen krijgen. We omcirkelen het gebied dat ontsnapt aan de rede omdat die niet voorbij de inherente dualiteit kan gaan. Alle denken is immers gebaseerd op het onderscheidt tussen de Kenner en het gekende, tussen Waarne-mer en object (objectief, subjectief of geobjectiveerd subjectief).

Er is gaandeweg meer en meer *Verwondering* die de kop opsteekt. Wie deze subtiële weg bewandelt ervaart dit proces als een ondergedompeld worden in een soort *huiveren van heilig ontzag*, een soort herkennen en erkennen van het Onnoembare en Ongrijpbare en dus zeker Onbegrijpbare...

Dit Onbegrijpbare moeten we slechts zien in verband met het rationele verstand. Reeds in de Veda's luidt het:

*"De Waarheid ligt **voorbij** de reikkracht van de geest..."*

Ergst van al is dat we zelfs deze tekst lezen en benaderen met de rede ! Zo krijgen we een verfijnde indruk, als gaat het in, verband met deze Essentie, om een rationele abstractie...

Niets is minder waar! Deze Essentie, dit Wezen der dingen, de Waarheid der Schriften, God, de Bron, de Oorzaak (allemaal betrekkelijke en onvermogen- de, door de rede gehanteerde, begrippen, *IS GEEN ABSTRACTIE*, maar een (of beter nog ‘**de**’) **LEVENDE WERKELIJKHEID**...

Deze Eenheid is geen concept van de geest maar de **OORZAAK** en de voe- dingsbodem van de geest en van heel de fenomenologische werkelijkheid.

ZIJ IS ENKEL EN ALLEEN ERVAARBAAR !

Hier wordt het ‘**kennen**’, inplaats van een rationeel **begrijpen**, een kwestie van **BEWUST ZIJN**... Dit is een ‘**KEN**’-proces, dat de geestelijke vermogens van het verstand volledig **transcendeert**. het is een "kennen" van een gans andere orde.

En weer moet de positivistisch gevormde wetenschapsmens erop gewezen worden dat het niet om onwetenschappelijke vaagheid gaat, uitgedrukt in een soort van mistige, mystieke taal, maar om een regelrechte transformatie naar een andere toestand.

Alle geestelijke processen, dus ook alle rationele, wetenschappelijke proces- sen, zijn niets anders dan een uiting van het bewustzijn. **Neem het bewust- zijn van de wetenschapper weg en er is geen waarnemer, geen object en geen waarneming !** Waar zit dan de ‘wetenschap’ ? Zij is niets meer dan een functie **van** het bewustzijn. Wat is er dan onwetenschappelijk, als men de stappen zet naar de basis van die functie, namelijk het Bewustzijn zelf.

En dat is nu juist de wetenschap van Yoga en van de bron van alle godsdien- sten (= essentiële wetenschap). Het is de Kennis of het Weten dat bereikt wordt wanneer de dualiteit getranscendeerd wordt en alle activiteit (=mani- festatie) tot stilstand wordt gebracht.

“ Yoga is het Verwijderen van de categorische inhouden van het bewust- zijn” .

Dan rust de ziener in zijn eigen aard (wezen, Zelf)” .

Yoga-Sūtra van Patañjali (I, 2 en 3)

De praktische weg (het systeem) ernaar toe, wordt gedetailleerd en wetenschappelijk uiteengezet in het achtvoudige pad van Patañjali, en vooral in de laatste drie treden: **dhāraṇā, dhyāna en samādhi**.

Alleen in samādhi ervaart de zoeker de toestand van zuiver bewustzijn.

In alle andere gevallen leeft de spirituele zoeker met *een rationeel concept* van wat hij *denkt* dat het zuiver bewustzijn is !

In dit ultieme Weten (=Veda!) is geen onderscheid tussen ‘Waarnemer’ en ‘object’. **Beide zijn immers één !** Hier houden dan ook alle wetenschappelijke criteria op te bestaan, tot grote frustratie van het verstand. Maar het is er niet minder wetenschappelijk om... Het is ‘weten’schap.

Het eigenaardige is dat dit proces en deze ervaring nauw verbonden zijn met diepe religieuze, spirituele (maar dan niet partijgebonden!) bewustwording.

Het woord ‘**Heilig**’ is hier op zijn plaats.

De échte mystiek noemt het de ‘*Unio Mystica*’.

Het oosten spreekt op verschillende manieren van de ‘*één-wording met God*’, waarbij het woord God niet staat voor een beladen concept van onze geest maar voor de ‘*Levende Werkelijkheid*’ achter alle verschijningsvormen...

SLOTBESCHOUWING

Het zou verkeerd zijn een negatieve indruk over te houden van de aanduiding van al ons kennen, inclusief de wetenschappelijke kennis, als **avidyā**.

Onze kennis van de wereld der verschijnselen is van het grootste nut, in en voor ons dagelijks leven. Wij bevinden ons nu eenmaal in deze geconditio-

neerde vorm van bewustzijn, waarin wij deze wereld der verschijnselen ervaren als een, nee, als dé enige, realiteit.

Heel de ervaring van de Spirituele Gidsen en die van onszelf leert ons echter dat deze wereld-ervaring ons achterlaat met een grote onvoldaanheid en onrust, temeer, als in ons het besef begint te rijzen, van het '*Gans Andere*'!

De wetenschappelijke kennis betreffende deze fenomenologische werkelijkheid heeft ons, buiten een rationele voldoening en een aantal praktische, vergankelijke voordelen, niets fundamenteels te bieden. Zij laat in het centrum van ons zoeken een *grote leemte* achter en zij draagt maar *schijnbaar* bij in ons WELZIJN of in ons GELUKKIG ZIJN.

De grootste geesten onder de wetenschappers waren dikwijls totale mislukkingen in het leven daarbuiten, om niet te spreken van het feit dat men een groot wetenschapper kan zijn en terzelfdertijd een 'beest van een mens'.

In de Cāndogya Upaniṣad wordt het onvermogen van onze wetenschappelijke kennis als volgt duidelijk gemaakt:

"Nārada vroeg de wijze Sanatkumāra om hem te onderrichten.

Sanatkumāra vroeg: "Vertel me wat je weet, dan zal ik je zeggen wat je niet weet".

Nārada zei: "Heer, ik ken de Rg-Veda, de Yajur-Veda, de Sāma-Veda, de Atharva-Veda, de Itihāsa's en de Purāna's, die de vijfde Veda worden genoemd; verder ken ik grammatica, het ritueel der voorouders, wiskunde, astrologie, mineralogie, economie, fysica, metafysica, dierkunde, politiek, astronomie, krijgskunde, schone kunsten.

Dat alles heb ik geleerd, Heer. Toch ken ik het Zelf niet. Ik heb van de wijze meesters gehoord dat hij die het Zelf (Ātman) kent alle leed en zorgen overwint. Ik echter, Heer, ben vol van zorgen en verdriet. Help mij daarom naar de andere oever, Heer".

Merk op dat het hier niet alleen gaat om het onvermogen om het Zelf te kennen maar tevens het onvermogen om gelukkig te zijn.

Dit nu is het wezenlijk kenmerk van *Ātmavidyā*, dat zij niet cerebraal-kwantitatief is maar dat zij kwalitatief-bewust is !

Deze kennis bevrijdt van het lijden !

Patañjali zegt dat *deze Kennis vrij maakt van Avidyā*, de grondoorzaak van alle lijden...

Jezus zegt dat *(kennis van) de Waarheid U zal vrijmaken...*

De Kāthaka-Upaniṣad vertelt het verhaal van het gesprek tussen Naciketas en Yama, de god van de dood.

Yama geeft volgend onderricht:

"Het goede is één ding, het aangename iets anders; de tegenstelling beheerst de mens. Wie het goede volgt bereikt heiligheid; wie het aangename volgt dwaalt ver weg van het doel". ...

"Wijd uiteenlopend en tegenstrijdig zijn de wegen: de ene heet onwetendheid (avidyā), de andere kent men als weten (vidyā). Naciketas zie ik naar kennis streven. Het heirleger der begeerten scheurt hem niet uiteen.

De dwazen die in onwetendheid ronddolen en die zich vol eigendunk geleerden wanen, lopen, misleid, heen en weer als blinden die door blinden geleid worden.

De overgang (het sterven) is niet klaar voor wie, als een dwaas door weelde verblind, wordt misleid. Denkend dat dit de enige wereld is (de fenomenologische wereld der verschijnselen) en dat er geen 'andere' bestaat, valt hij telkens opnieuw in mijn macht (sterft hij telkens opnieuw)".

Ziezo, lust of begeerte is het doel, en lijden en dood zijn het loon, van onwetendheid.

Wat verder wordt het loon van diegenen beschreven die *Ātmavidyā* bezitten:

"Het Zelf is kleiner dan het kleinste, groter dan het grootste. Het woont in het hart van elk schepsel. Wanneer de zinnen tot rust zijn gekomen, vrij van

begeerte, dan wordt door de genade van de Schepper de heerlijkheid van het Zelf geschouwd en stijgt men uit boven het lijden".

Voor wie twijfelt aan het feit dat Ātmavidyā, de Zelf-kennis, niet kan bereikt worden via de rede of het rationele onderzoek, maar dat ze deze transcendeert, volgen hier enkele uittreksels uit de Upaniṣads.

Het eerste is ontleend aan de Kāthaka:

*"Niet door onderricht wordt Zelf-kennis verkregen,
Niet door verstand en door grote schriftgeleerdheid.
Door wie het Zelf uitkiest, door diegene wordt Hij gekend,
Aan hem openbaart het Zelf zijn wezen".*

In de Kena-Upaniṣad wordt het meer in detail beschreven:

*"Dat, waartoe geen oog vermag door te dringen,
noch de rede, noch het denken,
blijft onbekend. En wij zien niet in,
hoe iemand het ons kan leren.*

*Verschillend is het van wat door verstand wordt verkregen,
maar daarom nog niet onkenbaar -
aldus hebben wij van onze vaders vernomen.*

*"Wat niet uit te spreken is door de rede,
dàt, waardoor de rede eerst tot rede wordt,
dàt moet ge kennen als Brahman (God),
niet dat, wat men (uiterlijk, exoterisch) als Brahman vereert.*

*Wat onzichtbaar is voor het oog,
maar wat het zien van het oog veroorzaakt,
dàt moet ge kennen als Brahman,
niet dat, wat men (uiterlijk, exoterisch) als Brahman vereert".*

Wanneer nu iedereen denkt dat hij of zij Het gesnapt heeft of Het kent dan geeft de Kena bij wijze van ontzuivering nog een zwaar verteerbaar dessert:

*"Het wordt gedacht, door wie Het niet gedacht wordt.
Door wie Het gedacht wordt, die kent Het niet.*

*Het wordt niet gekend door de kennenden.
Door de niet-kennenden wordt Het gekend.*

*In wie Het is ontwaakt, die kent Het.
Hij vindt onsterfelijkheid.
In het Zelf vindt hij kracht,
in het Weten onsterfelijkheid".*

Beter dan een rationele uitleg laten deze teksten ons proeven van het 'onzegbare'. Verder kan men niet gaan.

Wie het wil Weten moet de Weg gaan van avidyā, over vidyā naar ātmavidyā.

Daarvoor moet hij zich onderwerpen aan de voorwaarden. Niet uiterlijk, maar oprecht en gemeend, innerlijk.

De innerlijke Weg naar de innerlijke Werkelijkheid...

En elke stap wordt gesteund door een wetenschappelijke fundering waarvan het niveau of de dimensie verandert naarmate men vordert.

De tekens zijn duidelijk:

Geleidelijke verfijning van het instrumentarium en van de persoonlijkheid en van het inzicht.

Kwalitatieve verandering van het leven omdat egoïsme en egocentrisme afnemen, terwijl goedheid (echte) en liefde en onzelfzuchtigheid groeien.

**Het is ons aller plicht deze wetenschap te ontwikkelen, deze Weg te gaan.
Het is ons aller taak en ons aller hoop dit doel te bereiken.**

AUM ŚĀNTIḤI !

ĀTMA MUNI

आत्म मुनि

BIBLIOGRAFIE

De Heilige Wetenschap - Swāmi Śrī Yukteśwar
(uitg. Ankh-Hermes - Oriëntserie - 1974)

Oepanisjads - Ir.J.A.Blok
(uitg. N.Kluwer, Deventer - 1956)

A Sanskrit - English Dictionary - Sir Monier - Williams
(uitg. Motilal Banarsidass, Delhi - 1976)

Tien Upanishads -
(uitg. De Driehoek - 1977(?))

Verborgen Wijsheid uit de Oepanishaden - Dr. H. Groot
(uitg. N.Kluwer, Deventer - 1957)

De Yoga - Sūtras van Patañjali - Dr. I. K.Taimni
(uitg. E.S.T. 's Gravenhage - 1975)

Yoga Vedanta Dictionary - Śrī Swāmi Śivānanda
(uitg. Motilal Banarsidass, Delhi - 1973)

Winkler Prins Ecylopedie - 1954

INHOUDSOPGAVE

YOGA EN WETENSCHAP

Wat is wetenschap ?	1
Gebiedsafbakening	2
Is yoga een wetenschap ?	7
Twee soorten kennis	9
Drie waarnemingsniveaus	10
Het niveau buiten tijd en ruimte	11
Avidyā, vidyā en Ātmavidyā	12
Avidyā	12
Vidyā	13
Ātmavidyā	20
Slotbeschouwing	22
Bibliografie	28

**ŚRĪ YOGESWARĀNANDA
YOGA MAHĀVIDYĀLAYA**

VZW

**YOGA - ACADEMIE
MECHELEN**

Directeur:

Ātma Muni (Mertens Lucien)

**Otterstraat 7 2800 MECHELEN - ☎: 015 339 379
0486 539 559**

E-mail: atma.muni@telenet.be

Url: yoganiketan.be

BIJLAGEN

(UITTREKSELS uit ARTIKELS van het INTERNET)

De Standaard 30 juni 1997

Tussen natuurkundigen en sociologen woedt oorlog

Vervalst artikel doet debat losbarsten / Is wetenschap een onderdrukkende ideologie?

Van onze redacteur

ANTWERPEN - Er woedt een oorlog in academische kringen. Aan de ene kant staan postmoderne filosofen en sociologen, aan de andere kant natuurwetenschappers. Inzet van het debat: het wezen van de wetenschap zelf, en de waarde van de kennis die de wetenschap oplevert. Is wat wetenschappers „ontdekken" niet meer dan een sociale constructie, of heeft de natuurwetenschap echt iets te vertellen over de natuur? Ingezette wapens: scheldpartijen, bedrog, een ophefmakend vervalst artikel in een vakblad en veel naast elkaar heen praten.

MAAR er zijn ook geciviliseerde discussies, gematigde standpunten - onvermijdelijk haast even veel verschillende als er deelnemers aan het debat zijn - en pogingen om de kloof te overbruggen. De strijd woedt voornamelijk in de Angelsaksische wereld, waar alleen al de term *science wars* voor verhitte polemieken zorgt. Bij ons gaat het er vooralsnog rustiger aan toe, maar de Universiteit Antwerpen wijdde toch een studiedag aan „Oorlog en vrede in de wetenschappen".

Meest opgemerkt spreker in Antwerpen was de Amerikaanse fysicus Alan Sokal. Hij schopte het tot dan toe rustige debat een jaar geleden in een hogere versnelling door naar het sociologische tijdschrift *Social Text* een vals artikel op te sturen, een parodie op de soort artikels die sommige sociologen en filosofen over natuurkunde schrijven. Sokals werkstuk, getiteld *Transgressing the boundaries: towards a transformative hermeneutics of quantum gravity*, stond bol van modieus jargon, verwijzingen naar in postmoderne kringen aanbeden filosofen als Jacques Derrida en was voorzien van een reeks noten en literatuurverwijzingen die langer was dan de eigenlijke tekst.

Het was, in Sokals eigen woorden, een „incoherente *mishmash* van trendy ideeën", een opeenstapeling van „betekenisloze of absurde statements, schermen met namen van autoriteiten en het tentoonspreiden van valse eruditie". In het artikel praat Sokal niet enkel de stelling over wetenschap als sociale constructie na, hij verkondigt ook dat de recentste ontdekkingen in de natuurkunde postmodernistische filosofische ideeën, new age-denkbeelden, feminisme en linkse politieke opvattingen ondersteunen.

De „natuurkundige" argumenten in de tekst zijn voor natuurkundigen hilarisch in hun absurditeit. Elke competente natuurkundestudent ziet meteen dat het een parodie is, aldus Sokal. En voor niet-wetenschappers moet de „argumentatie" wel volstrekt onbegrijpelijk zijn. Desondanks heeft het zichzelf zeer ernstig nemende *Social Text*

het artikel gepubliceerd. De redactie heeft het kennelijk niet nodig gevonden de onbegrijpelijke tekst eerst voor te leggen aan iemand die iets van fysica kende en heeft het artikel geaccepteerd, alleen maar omdat de politieke conclusies haar welgevallig waren. Een sterk staaltje van intellectuele slordigheid, vindt Sokal.

Nadat hij zijn bedrog had onthuld, brak de storm los. Sokal werd het verwijt toegeslingerd dat hij niets van de filosofie begrepen had, dat hij onvoldoende belezen was en dat hij dingen met elkaar verwarde - niet moeilijk, zou een cynicus kunnen opmerken, in een veld met haast evenveel strekkingen als auteurs, en auteurs die niet bepaald uitblinken door een heldere schrijfstijl.

Sokal werd ook beschuldigd van kinderachtig vals spel, een academicus onwaardig. Best mogelijk, repliceren zijn supporters, maar het was dringend nodig. De *Social Text*-aanhangers in hun zelfingenomen ivoren toren, luisterden toch niet naar inhoudelijke kritiek; ze keken alleen maar vol misprijzen neer op iedereen die het niet met ze eens was. Het was hoog tijd dat iemand riep dat de keizers van het postmodernisme naakt waren.

In de nasleep van wat, naargelang de opvatting, de „affaire-Sokal" of de „affaire-Social Text" genoemd wordt, heeft de New Yorkse fysicus zich ontpopt tot een kruisvaarder tegen de postmoderne wetenschapsfilosofie en tegen het intellectuele misbruik dat van de natuurwetenschap gemaakt wordt. Samen met zijn kompaan Jean Bricmont, fysicus aan de UCL, trekt hij ten strijde - om een of andere reden zijn het vooral beoefenaars van de fysica, vanouds de „hardste" wetenschap, die in de frontlinie staan. Sokal en Bricmont trekken van het ene *science wars* symposium naar de andere discussie-avond en ze werken samen aan een boek over de kwestie. In Antwerpen legden ze uit wat hen precies stoort in het werk van *sommige* - dat beklemtonen ze - sociologen en wetenschapsfilosofen en hoe die denkbeelden wortel hebben kunnen schieten.

In feite zijn de *science wars* lang een oorlog geweest die maar van éééén kant kwam. Natuurkundigen waren zich decennialang van geen kwaad bewust, terwijl ze - althans dat dachten ze - in hun laboratoria druk bezig waren met uit te zoeken hoe de natuur in elkaar zat.

Maar intussen begonnen sociologen en andere menswetenschappers hun aandacht op de natuurwetenschap te richten. Onderzoekers als de Fransman Bruno Latour gingen het wetenschappelijke bedrijf bestuderen zoals elke andere menselijke activiteit. Latour trok, in zijn eigen woorden, als een antropoloog naar de laboratoria, „alsof ik Indianen zou bestuderen".

Ze zagen dat wetenschap een menselijke activiteit was, met alles erop en eraan: passie, ambitie, intriges, emoties, machtsverhoudingen, verstrengeling van belangen. Beslist niet een afstandelijk, losgekoppeld van de maatschappij, vrij van sociale context zoeken naar eeuwige waarheden.

Hoe kwamen natuurwetenschappers in feite tot een conclusie, bijvoorbeeld over het al dan niet bestaan van quarks? Door debatten, door onderhandelingen, met retoriek, met machtsspelletjes. Kortom: door een sociologisch proces. Als wetenschappers

verkondigen dat de materie grotendeels uit quarks is opgebouwd, dan betekent dat alleen maar dat de voorstanders van de quarktheorie de hardste roepers waren in de discussie.

Het debat had even goed anders kunnen aflopen. In dat geval geloofden we nu niet in quarks maar in wat anders. Met een 'werkelijkheid' heeft dat niets te maken, gingen sommige filosofen nog verder, het is het ene geloof tegen het andere. De wetenschap verschilt in feite niet wezenlijk van andere geloofssystemen van de mens. De wetenschap kan niet méééér aanspraak maken op de waarheid, dan de andere mythes waar groepen mensen in geloven, stelden filosofen als de Oostenrijkse Amerikaan Paul Feyerabend. Al gaf Feyerabend later tenminste toe dat de wetenschap als mythe best de vergelijking met oudere exemplaren kan doorstaan. Van de vaststelling dat absolute zekerheid niet haalbaar is, sprongen enkele filosofen maar meteen over naar het andere uiterste: absolute onzekerheid. Je kan niets weten, alles is relatief, subjectief. De mens scheidt volledig zijn eigen werkelijkheid. Of een andere, postmodernistisch-modieuze variant: alles is een *constructie*, het resultaat van communicatie en context. Er is alleen communicatie, talige constructie, zonder onderscheid tussen waar en onwaar.

Zolang dat allemaal gezegd werd over bijvoorbeeld literatuurkritiek, kon het fysici niets schelen. Maar toegepast op de natuurwetenschap komt het in de oren van natuurwetenschappers neer op: jullie verdoen je tijd maar. Natuurwetenschappers maken zichzelf of elkaar maar wat wijs als ze denken dat ze echt iets over de natuur (voor zover die al zou bestaan) te weten kunnen komen. De wetenschap is slechts een dure manier om nog een mythe bij te creëren. En bovendien, voor een deel van de critici, een schadelijke mythe: een die gezagsbevestigend is, militaristisch, imperialistisch, onderdrukkend, racistisch, vrouwonvriendelijk. De feministische filosofe Sandra Harding omschreef de *Principia*, Newtons boek over mechanica, dat aan de basis ligt van de moderne natuurkunde, als „Newtons verkrachtershandboek.”

Het gaat natuurkundigen (ook vrouwelijke) duizelen als ze zoiets horen. Voor een natuurkundige luidt Newtons theorie, teruggebracht tot haar essentie: $F = ma$, $F_g = Gm_1m_2/r^2$. Wat daar anti-feministisch aan is, Harding mag het weten.

Bricmont en Sokal kunnen een lange lijst voorbeelden opsommen van menswetenschappers die vol zelfvertrouwen grote uitspraken over natuurwetenschap doen, zonder ook maar in het minst te begrijpen waar ze het over hebben. Latour, bijvoorbeeld, heeft een „semiotische analyse” geschreven van Einsteins relativiteitstheorie, waaruit maar éééén ding blijkt: Latour weet of begrijpt niet wat de relativiteitstheorie inhoudt. Hij heeft zich, aldus Bricmont, volledig gebaseerd op een klein *populariserend* boekje dat Einstein ooit geschreven heeft, en zich laten meeslepen door de daarin gebruikte didactische hulpmiddelen en beeldspraak, in plaats van de echte natuurkundige vakliteratuur te raadplegen, waarin de theorie staat zoals ze is.

„Latour heeft 40 pagina's komische misvattingen voortgebracht, over een theorie die nu nochtans routinematig wordt aangeleerd aan intelligente eerstejaarsstudenten en het blad *Social Studies in Science* vond het een waardevolle bijdrage.”

Natuurwetenschappers herkennen zich in het geheel niet in de spiegel die de wetenschapssociologen hen voorhouden. Ze hebben het gevoel dat ze *niet* zomaar om het even wat kunnen verzinnen, dat hun opinies integendeel heel sterk door experimenten en waarnemingen van de natuur gedictieerd worden. Als astronomen menen dat de maan gemiddeld op 384.000 kilometer van de aarde staat, dan komt dat niet zomaar doordat de „pro 384.000 partij” het toevallig gehaald heeft op haar concurrenten. Nee, dat komt doordat er echt een maan bestaat, die met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid echt op die afstand staat. De Apollo-astronauten arriveerden er trouwens precies volgens schema - maar natuurlijk was Apollo een exponent van het kapitalistisch-imperialistische militair-industrieel complex.

Alle natuurwetenschappers, ook Sokal en Bricmont, erkennen dat hun werk *mede* bepaald wordt door allerhande sociale factoren. Die best interessant kunnen zijn, of zelfs smeuiïg. Maar ze zijn het er absoluut niet mee eens dat ook de *inhoud* van de wetenschap, zoals die na uitgebreide en herhaalde tests en waarnemingen tot stand komt, helemaal of grotendeels door die sociale factoren bepaald zou zijn.

En wie toch blijft volhouden dat de natuurwetten van de fysica slechts sociale constructie zijn, die nodigt Sokal uit om bij hem thuis - hij woont op de 21ste verdieping - uit het venster te stappen en zich niets van de sociaal geconstrueerde wet van de zwaartekracht aan te trekken.

Publicist George Will klaagde over postmodernistische deconstructionisten die „de betekenis van alle communicatie radicaal onbepaald achten maar tegelijk op het antwoordapparaat van hun vrouw inspreken dat ze die avond een pepperoni pizza willen.”

Will staat bekend als conservatief. De *science wars* worden door links op de Amerikaanse campussen vaak geïnterpreteerd als een politieke strijd, tussen het rechtse wetenschappelijke establishment en kritisch links, waar *Social Text* zichzelf toe rekent. Maar, zeer vervelend voor die interpretatie en voor *Social Text*: Alan Sokal is ook links. Wellicht heeft zijn linkse profiel en curriculum - hij heeft tijdens de Sandinistische periode in Nicaragua gewerkt - bijgedragen tot de aanvaarding van zijn artikel in *Social Text*. „Ik ben links en een feminist *wegens* bewijzen en logica,” stelt Sokal, „niet *ondanks*.” Links delft zijn eigen graf als het het gezond verstand aan rechts overlaat.

Behalve met de „puur sociologische” visie op wetenschap steekt Sokal in zijn nep-artikel ook de draak met een ander modeverschijnsel: de neiging van nogal wat denkers en new age-auteurs om ideeën uit de wetenschap voor hun kar te spannen. De moderne fysica zou de Oosterse mystiek ondersteunen. Kwantummechanica zou iets over de vrije wil zeggen, of zelfs over parapsychologie. Chaostheorie zou voor een „hertovering” van het wereldbeeld zorgen.

Larie, vinden de meeste fysici over dergelijke stellingen. Het komt voort uit onwetendheid over wat die natuurkundige begrippen echt inhouden. Christian Maes van de KU Leuven, expert in chaostheorie, legde in Antwerpen uit waar chaostheorie wéél over gaat: studie van fysische systemen waarbij kleine verschillen in de begin-

toestand leiden tot exponentieel uit elkaar lopende trajecten of evoluties naderhand. Maes besluit „dat chaostheorie mooi en interessant is, maar op geen enkele manier afbreuk doet aan het mechanistisch wereldbeeld van de klassieke natuurkunde of principiële beperkingen stelt aan het klassiek wetenschappelijk reductionisme. Wel integendeel." Maes ergert zich aan op niets steunende verwijzingen naar chaostheorie in domeinen die uiteenlopen van psychologie tot literatuurkritiek.

Literatuurwetenschapper Willy Van Peer, van de Universiteit Utrecht, sluit zich daar bij aan. Hij klaagt aan dat zijn collega's geesteswetenschappers vol enthousiasme theorieën uit de natuurwetenschap gebruiken, maar dat ze „zich nauwelijks bewust zijn van de voorwaarden waaronder de inzichten uit deze theorieën gelden." En aan die voorwaarden is in de literatuur hoegenaamd niet voldaan.

Er is Alan Sokal veel aan gelegen duidelijk te maken dat hij níet een fysicus is die zijn intellectueel territorium wil afbakenen, een die niet duldt dat buitenstaanders zich op zijn terrein wagen. Hij behoort in feite tot de groep natuurwetenschappers die sterk geïnteresseerd zijn in de filosofie en de sociologie van de wetenschap. Hij vindt dat de studie van sociale factoren in de wetenschap belangrijk is, bijvoorbeeld om aan het licht te brengen welke invloed financiering door het bedrijfsleven op de wetenschap uitoefent, en welke rol „wetenschappelijke expertise" speelt in het politieke debat over onderwerpen als het broeikaseffect.

De fysicus reageert alleen tegen een bepaalde strekking in wetenschapsociologie en -filosofie - maar dan wel een erg luidruchtige en invloedrijke strekking, „te meten naar de plaats die ze toegemeten krijgt op de boekenrekken in wetenschappelijke boekhandels".

Steven STROEYKENS

Sokals webstek:

<http://www.physics.nyu.edu/faculty/sokal/>

De Standaard 5 juli 1997

Opinie

WETENSCHAP IS MENSENWERK

Als natuurkundige heb ik nogal wat sympathie voor de wetenschapssociologie en ik wou dus graag reageren op sommige van de uitspraken van de professoren Bricmont en Sokal die geciteerd worden in het artikel *Tussen natuurkundigen en sociologen woedt een oorlog (DS 30 juni)*.

De polemiek rond het wetenschapsbedrijf wordt gekenmerkt door een duidelijke polarisatie. Enerzijds huldigen velen - onder wie talrijke wetenschappers en misschien ook Bricmont en Sokal - nog een absoluut objectivisme (of positivisme, reductionisme...), gekenmerkt door uitspraken als „kennis gebaseerd op wetenschap is objectief”, of nog „de rationele methode levert objectieve, neutrale en universele kennis over het object”.

Anderzijds kan men de laatste tijd ook de opkomst van een extreem relativisme waarnemen, waar wetenschap slechts ééén verhaal is naast vele andere, een sociale of linguïstische constructie die geen objectiever (natuur)beeld geeft dan andere „mythen”.

Tussen deze twee polen ligt een jong en nog verder te ontginnen veld, dat opengetrokken werd door een nieuwe discipline die zich wetenschapssociologie noemt en die tracht de specificiteit van het wetenschapsbedrijf te vatten door naar verschillende aspecten te kijken: de relaties tussen wetenschappers onderling, de relaties en interactie tussen wetenschappers en de „objecten” die ze bestuderen, en de aard van de studieobjecten zelf (zo het objecten kunnen genoemd worden - Latour toont overtuigend aan dat vele problemen, het broeikas effect bijvoorbeeld, „hybride” of een mengeling van subject en object zijn).

DE wetenschapssociologie verlegde het interesseveld van wetenschap en kennis naar onderzoek of wetenschap in wording. Die wetenschapssociologie herleiden tot haar meest extreme en relativistische componenten, is haar oneer aandoen. En een argument tegen de wetenschapssociologie van het type: „Als je denkt dat zwaartekracht een constructie is, spring dan maar uit het raam van de 21ste verdieping,” is vals.

De wetenschapssociologie gaat niet over het bestaan of het „wezen” zelf van fenomenen zoals de zwaartekracht, maar over de wetenschap die we daarover opbouwen en over de modellen die we daarvan maken. En die modellen zijn in de loop der tijden al heel wat veranderd. Of en hoe die veranderende modellen kunnen gerela-

teerd worden aan de sociale, economische, culturele en historische context is een interessant onderzoeksdomein.

Bricmont en Sokal geven een ander mooi staaltje van een onwetenschappelijke houding wanneer ze Nobelprijswinnaar Prigogine „marginaal" noemen. Nobelprijscomit ees consacreren in de regel gevestigde waarden en niet marginalen. Je kunt het met Prigogine en sommige van zijn extrapolaties en speculaties oneens zijn, maar dat debat win je niet door de ander marginaal te noemen. De sociologie zou aan deze controverse tussen Bricmont en Prigogine - te herleiden tot een conflict tussen fysici van de UCL en van de ULB - trouwens een mooie kluif hebben.

EEN groot gevaar van de polemiek op gang getrokken door Sokal's publicatie in *Social Text* lijkt me echter dat Bricmont en Sokal nu plots uitgeroepen zijn tot wetenschapsfilosofen en met hun visie scholen en universiteiten afdweilen. Het domein der reflectie over wetenschappen (ook de exacte!) behoort tot de humane wetenschappen (filosofie en sociologie bijvoorbeeld).

Daarin zijn zij en ik leken. Dat belet niet dat we ons daarover een mening mogen vormen maar enige bescheidenheid is dan op zijn plaats. Hun houding is net zo storend als wanneer wetenschaps sociologen aan fysica doen.

Jan DANCKAERT

(De auteur is doctor in de Natuurkunde en als FWO-onderzoeker verbonden aan de faculteit Toegepaste Wetenschappen van de VUB.)

KUB

Rationaliteit en naturalisme

Programmacoördinator: Prof.dr. A.A. Derksen

Binnen de wetenschapsfilosofie staat sinds enige tijd de conceptie van wetenschappelijke rationaliteit op spel. De traditionele rol van objectiviteit, normativiteit en kritische discussie wordt zwaar belaagd zowel vanuit intern-filosofische hoek, waarin na het opgeven van een zogenaamde "eerste filosofie" een omvattend relativisme lijkt op te rukken, als ook vanuit een extern wetenschapssociologisch-historisch perspectief waarin uiteindelijk de wetenschappelijke gemeenschap zelf de hoogste norm van wetenschappelijk gedrag vormt. De wetenschap dreigt aldus tot een subjectieve aangelegenheid te (ver)worden.

Het is tegen deze beide fronten dat het VF-programma 'Rationaliteit en naturalisme' zich keert, daarbij vertrekkend vanuit een (kentheoretisch) naturalistisch uitgangspunt. Dit uitgangspunt wordt optimistisch geïnterpreteerd: kennelijk is het mogelijk om te leren van de resultaten van ons eigen pogen om te leren (alledaagse kennis, wetenschap). (Met de zogenaamde pessimistische conclusie dat er dus geen zekerheid, etc. te behalen is, valt goed te leven). Zonder de traditionele a priori zekerheden moet de conceptie van rationaliteit op een andere manier geanalyseerd en verdedigd worden.

Naast de recente wetenschap krijgt de wetenschapsgeschiedenis hierbij een belangrijke rol, ofschoon nog steeds de mogelijkheden van conceptuele verduidelijking serieus genomen worden. Dit respect voor, en de geneigdheid tot het leren van, de wetenschap en haar geschiedenis betreft niet alleen de algemene vraag naar wetenschappelijke rationaliteit en wetenschappelijke methode, maar evenzeer de specifieke methoden en problemen binnen de afzonderlijke wetenschappen.